

ad finem ordinatur, perfecta bonitas est, quando aliquid est tale, quod per se sufficiens est inducere in finem; imperfecta vero quando est tale, vt quidem aliquid operetur, ad hoc, vt perueniatur ad finem, non tamen sufficiat ad hoc, vt in finem perteniatur; sicut medicina perfecte bona est, quae hominem sanat; imperfecta vero est, quae hominem adiuuat, sed tamen sanare per se ipsam non potest: at lex Mosaica iuabat quidem, et aliquid operabatur, vt homo ad finem vltimum diuinae legis disponderetur; non tamen per se ipsam poterat hominem ad illum perducere: ergo lex vetus perfectam legis bonitatem non habebat.

COROLLARIUM.

Ergo legem veterem a Deo latam esse, Mosemque illius promulgatorem dumtaxat fuisse, ex his, quae demonstrata sunt, necessario consequitur. Id tamen et Mosis ipsius verba Deuter. vi. expresse euincunt. Ait enim: „haec sunt praecepta, et caeremoniae, atque iudicia, quae mandauit Dominus Deus vester, vt docerem vos.“ Accedit testimonium Paulli ad Galat. iii. scribentis, legem ordinatam „per Angelos in manu mediatoris:“ quo in loco nonnulli mediatorem intelligunt Christum Dominum: sed quum ibidem opponatur lex vetus Euangelio, verosimilius apparet mediatorem ibi Mosem appellari: potissimum, quum Paullus illis verbis aperte loquatur cohaerenter ad verba eiusdem Mosis Deut. v. „ego sequester, et medius fui inter Dominum et vos.“

Quid vero si lex Mosi tribuitur Lucae ii. vbi scriptum legitur „secundum legem Moisi.“ Et Matth. viii. vbi dicitur, „ostende te Sacerdoti, et offerit munus, quod praecepit Moises.“ An illico legis institutor Moses habendus erit? Minime gentium. Nam priori in loco agitur de purgatione mulieris post partum, de qua Dominus ipse tulit legem, vt constat ex cap. xiii. Leuitici: quin et Lucas ipse addit continuo, „sicut scriptum est in lege Domini.“ Legem pariter de leproso mundato Deum habere auctorem ex cap. xiv. Leuitici liquet. Nulla praeterea lex fuit, quam Moses sua auctoritate tulerit; sed promulgator tantum quarumcumque censendus ille est.

CAPVT VII.

De sententiis contra pugnantibus: nefaria praesertim Manichaeorum, et Marcionitarum. Vbi earum dem momenta dissoluuntur.

Varie autem a variis erga legem veterem et opinum, et erratum est. Ac principio, quod ad eius attinet auctorem: nam quidam partim a Deo, partim a Mose, partim etiam a Senioribus institutam aurumarunt. Sed tolerabilius hi errarunt ac Manichaei, et Marcionitae, quibus nefaria opinio in mentem venit; legem scilicet veterem a Diabolo, veluti malorum omnium principio esse. Enim errore Gnosticorum imbuti illi, duo rerum principia aderebant, nempe bonum et malum; vt alibi dicebamus. Iraque et legem veterem malam esse, atque hominibus noxiam erroris consequentia docebant. Impiissimum hoc dogma tenuisse quoque Carpocratianos, Cainanos, et Cerdonianos Augustinus testis locupletissimus est (1). Expedit tamen singulorum argutationes refellere magis, quam referre sententias.

Ergo eorum, qui legem a Deo non esse contendebant, haec erant momenta. I: Clemens Romanus (2), siue quisquis Constr. Apost. auctor sit, alique ex Patribus, Mosem Iudaeorum appellant legislatores. Imo, Ioh. ipse cap. i. inquit, „lex per Moysen data est.“

II: Mosem esse praeceptorum caeremonialium immediatum institutorem explorata Patrum sententia quibusdam Doctoribus visa est. III: mentio item fit apud Matth. cap. xv. Traditionum Seniorum, quae sane ad legem pertinere videntur.

IV: Mosaica lex, neque perpetua, neque perfecta fuit: at dicitur Eccle. iii. „didici quod omnia opera, quae fecit Deus, perseuerant in aeternum;“ et Deut. xxxii. „Dei perfecta sunt opera.“ Non ergo Dei opus haec lex fuit.

Ex haereticis autem sic Marcion ratiocinabatur: Deus est vniuersorum conditor: igitur si legis Mosaicae auctor ipse fuisset, pro omnibus eam dedisset, non pro solo Hebraeorum populo. Deinde: quonam pacto Deus auctor legis carnalis dici poterit?

Praeterea: lex cruentas immolationes, holocaustaque praescribens, tamquam stulta in sacrificiis, et infirma habenda est: quid enim stul-

(1) Lib. de Haer. capp. 7. 18. et 21. (2) Lib. vi. Constitur.

stultius valet excogitari, etiam et fingi, quam delectari Deum immolationibus cruentis, et holocaustorum fumo? At haec vetus lex praescribebat: nisi ergo stultum Deum faciamus, eiusdem auctorem adserere non debemus.

At Manichaei haec obieciunt. I: verus testamentum repromissit terram Chanaan obseruantibus sabbatum, azymorum solemnitatem, circumcisis, et abstinentibus a porcina: dignum est ergo, vt nos, refusa haereditate, reddamus et tabulas. Ita argumentatur Faustus apud Augustinum (3).

II: Catholici aeque ac Manichaei Azymophagiae contemnunt hebdomadas, inutilem putant scoenopegiam, aliaque similia contemnunt: ergo abiiciunt vnanimiter Mosis legitima.

III: nouitatem Christianam hebraicae addere vetustati nihil est aliud, quam maiorem scissuram facere: ait enim Euangelista cap. ix. "nemo immitit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius a vestimento, et peior scissura fit."

IV: nonne Apostoli ipsi, nati sub testamento, ac lege veteri, illud abiecerunt? Ergo nihil mirandum, si illi, qui sub eisdem nati non sunt, ea nolint vsurpare.

V: praecepta vitae instituendae, quorum causa vetus lex commendanda videtur, vt "non occides, non moechaberis, non peierabis, non concupisces," iam iam in nationibus erant antiquitus; eaque lex Mosis eradicasse videretur. Etenim haec iubet tantummodo, vt diligatur proximus, et amicus, fouerque vleiscendi cupidinem illo suo pronunciato, "oculum pro oculo, dentem pro dente;" quae duo Christus Dominus damnauit Matth. v.

Deinde: lex illa dumtaxat externam fornicationem verbat, ac praescribebat cuique volenti vxorem dimittere dandum esse repudium: quae etiam Christus damnauit laudato loco Matth. Similiter prohibebat illa iuramentum diuini numinis inuocatione factum, aliis iuramentorum generibus probatis: quod pariter Christus reiecit ibidem. Tandem vetus lex nihil non alienum habebat: diuitias siquidem offerebat, ventris saturitatem, filios, ac nepotes, et Chananitidis regnum. Igitur nec bona, nec vrilis lex illa erat.

VI: lex vetus innumera, et horrenda approbat facinora. Etenim commendat Abrahamum, qui flagrans insana cupidine cum pellice sub conscientia vxoris est volutatus: flagitiosum item Loth incestum

(3) Lib. iv. contra eundem cap. 1.

cum duabus filiis, eiusdemque ebrietatem: Iacobum praeterea commendat, qui tamen inter germanas sorores Rachel et Liam intemperanter errauit: Iudam, quod cum Thamar nuru sua habitu prostitutionis deceptus dormiuit: Dauidem Vitae mulierculam mochanem, eundem in bello perentem: Mosem tandem ipsum, et si homicidam, Aegyptiorum expoliatorem, et non vno Matrimonio contentum. Haec vero, aliaque his similia, aut sunt Scriptorum commenta, aut res gestae. Si primum; mendacis vetus testamentum plenum est. Si secundum: commendat igitur lex vetus turpissima facinora.

VII: quis bonam, et vtilem legem dixerit, vnde peccata prodierunt? At Apostolus ad Rom. v. scribit, "lex autem subintravit, vt abundaret delictum;" et cap. vii. "quum venisset mandatum, peccatum reuixit;" non erat ergo bona vetus lex.

VIII: nihil est in veteri lege de Christo praenuntiatum, vnde huius legis vtilitas valeat dignosci. Nam obieciunt Iudaeis Christo Ioannis viii. "tu de teipso testimonium perhibes: testimonium tuum non est verum;" respondit: "et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio vnde veni, et quo vado;" non vero dixit, credite Prophetis, testificantur de me veteris legis figurae: igitur non est bona huiusmodi lex.

Sed leuia admodum omnia haec sunt. Itaque ad primum primi ordinis respondemus: Mosem dici Hebraeorum legislatorem, quoniam eorum legis promulgator extitit; neque alterius hominis manu, vel ore ipsa lex conscripta fuit aut prolata. Hinc iure optimo non solum a Patribus, sed et ab Euangelista Ioanne legislator dictus est. Quamquam Clemens Alexandrinus animaduertit (4), Ioannem apposite dixisse legem per Mosem datam, non a Mose latam, atque institutam, quia is ab alio legem hominibus proponendam accepit. Addendum, quod in epist. ad Galatas cap. iii. dicitur ratione sollemnem promulgationis *lex facta*: nam ante Mosem erant sabbatum, circumcisio, sacrificia, et plurima alia caeremonialia.

Et his quidem responderur ad secundum. Etenim dicitur Moses rituum, et caeremoniarum institutor improprie, et quatenus eadem peruulgauit: a Domino siquidem tradita fuisse ex Exodo, et Leuitico constans res est.

Ad tertium dicendum: memoratas xv. Matthaei cap. traditiones

Tom. III.

Gg

neu-

(4) Lib. i. Paedagogi.

neutiquam ad legem spectare, sed erant illae quaedam Pharisaeorum instituta. Hi enim auctore Iosepho (5), plurima quasi legitima populo tradiderunt ex Patrum traditione: horrenda etiam, ac friuola scita legitimis Patrum Marte proprio addiderunt: haec inter, quum in Leuitico iubeatur, vt si quis mortuum cadauer, aues rapaces, aliaque immunda contingeret, immunditiam corporali lotione expiaret; quo viderentur religiosiores crebro ante mensam lauabant manus; eamque superstitiosam lotionem parui facientes discipuli, interdum absque hae mensas sternere consueuerunt, vbi praesertim ab immundis a lege vetitis abstinissent; de qua Pharisaeorum consuetudine loquitur Math. cap. xv.

Arbitrabantur praeterea, derelictis parentibus extrema necessitate laborantibus, bona sua quaeque vtilius in Dei cultum sacra-ri violata naturali lege. Inde hoc eorum decretum eodem Matthaei cap. expressum, »quicumque dixerit Patri, vel Marri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit.« Opinabantur tenere iuramentum in auro templi, id est, per munus oblatum sanctuario: nullum vero esse iusiurandum per templum, et per altare, quod ipsa dona sanctificat. Censebant siram esse pietatem in externo vestium ornatu; ideoque coccinea fila palliorum praescripta Deut. xxii. vt Israëlitae exteriori habitu secernerentur a Gentibus, ita alligabant, vt explicatione vestis apparerent philacteria, seu memoriae custodiendae legis, conscripta in membranis tenuissimis, vt loquitur Iustinus (6). Soluebant, exigebantque decimas etiam cuiusque oleris, vt menthae, rutae, anethi, et cymini, e quibus decimae nec dandae erant, nec exigendae. Legatur Matthaei cap. xxii.

Ex his autem duo inferuntur: et traditiones Pharisaeorum esse aut ritus superstitiosos, aut transgressiones legis, et extremam esse haereticorum dementiam, qui ex damnatis traditionibus Pharisaeis conantur eleuare Apostolicas, quibus lex Christiana ornatur.

Quarti haec est solutio: quod opera Dei ad extra pro eo tempore perseuerant, pro quo a Domino fuerunt constituta; et perfectionem habent sui generis iuxta conditionem temporum: quae perpetuitas Mosis legi non defuit, quemadmodum nec perfectio: nam res omnes corporeae imperfectionem aliquam, et finem habent, et tamen opera Dei sunt. Itaque Ecclesiastes loquutus videtur de reum creaturarum complexu, quod perseuerata facta etiam partium suc-

(5) Lib. xiii. Antiq. cap. 18.

(6) In Dialogo cum Tryphone.

cessione, vti perennem dicimus fontem, fluium, saeculum. Quin, quum non possimus nos rerum creaturarum seriem ordinemque mutare, respectu nostri perpetuae illae sunt.

Praeterea: zan non in sacris litteris aeternitas, et perpetuitas pro certo tempore conditionibus rerum congruenti interdum sumitur? Hinc in textibus Geneseos xvii. vers. viii. et Exodi xxi. vers. vi. ac Leuitici xxv. vers. xvi. legit nostra vulgata *in perpetuum*: quod vocabulum, quamuis habeat quandoque eandem ac *aeternum* significationem, proprie tamen demonstrat qualemcumque continuationem: quo sensu dicimus perpetuam voluntatem, perpetuam orationem, cetera. At bona temporalia lex vetus promittebat, vt ex his ad Deum colendum Iudaei assurgerent.

Ad primum autem ex Martionis argumentis respondemus, veterem legem populo Iudaico speciali titulo datam ob promissa Abrahamae facta, etiam ad alios spectare; nam ad illam accessum habebant proceliui, et alienigenae; et Christiani ipsi reputantur ob fidem in semine, et participes sunt promissionum: est praeterea Deus suorum beneficiorum Dominus; eaque pro suo beneplacito distribuit.

Secundum soluunt Apostoli verba ad Rom. vii. scilicet: »lex spiritualis est; ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato:« est ergo spiritualis, et quia, qui legem dedit Deus, spiritualis est, vt Augustinus loquitur (7); et quia mundi Redemptorem figurate praedicebat, vt ait Tertullianus (8).

Tertium sic solum esto: offerebantur Deo sacrificia, non quod delectetur Deus victimarum cruore, et holocaustorum, sed quia his populus reuocabatur a culto idolorum, et praefigurabatur Christus pro nobis in ara Crucis immolandum.

Nec difficilium erit Manichaeorum obiectiones diluere. Ad primum ergo dicimus, recipi a nobis testamentum vetus, non quidem ad promissiones illas consequendas, sed vt in eis noui testamenti praenuntiationes intelligamus; quas in veteri contineri docet Paulus i. ad Corinth. scribens, »haec autem in figura facta sunt nostri.«

In secundi solutione distinguenda sunt praecepta vitae agendaae a praeceptis vitae significandae, in testamento veteri vtrique contenta. Atque ex his nos custodimus praecepta prioris generis, nempe, *non concupisceas*, aliaque huic similia, non vero praecepta secundi generis, cuiusmodi est illud, *circumcides omne masculinum*: haec et-

Gg 2

enim

(7) Serm. xii. de verbis Apost.

(8) Lib. v. contra Marc. cap. 13.

enim futura praesignabant: unde Apostolus ad Coloss. cap. II. ait: »nemo ergo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei »festi, aut Neomeniae, aut Sabbatorum; quae sunt umbra futu- »torum.«

Tertium apertissime falsum est. Non enim veterem legem nos nouae addimus, quae ab illa iussa sunt ad nos praenuntiandos in seruitute facientes, sed quae ad nos confirmandos scripta sunt in libertate legentes. Quid quod? Fuisse aliquando bonam veterem legem, proindeque non habere auctorem diabolum dicere possumus.

Quarti haec est explicatio: Apostolos veterem abieciisse legem quantum ad praecipua caeremonialia, quae futurorum erant figurae: non quantum ad ea, quae ad vitae institutionem pertinebant: id et nos ab Apostolis edocti facimus.

Quintum, quod adducunt, multa continet, atque multis est soluendum. Principio itaque dicendum ex Augustino (9), hominem iniquum, qua iniquus est, esse odio habendum; quia vero homo est, esse diligendum. Quia igitur non intellecto quod antiquitas erat dictum, in hominis odium ferebantur, quum non deberent odisse nisi vitium; ideo Dominus hoc corrigi dicens, »diligite inimicos »vestros.«

Quod autem ibidem additur de inimicorum ultione hanc habet intelligentiam: quum quilibet, etiam leuiter laesus, reponere nolit vindictae quantum accepit iniuriae, ac non pauci caedes moliantur, et sanguinem sitiunt; propterea Deus Exodi XXI. poenam talionis iudicis sententia infligendam statuit; vt scilicet ultioni immoderate lex modum imponeret, ita vt recte Augustinus dixerit (10), »proinde oculus pro oculo, et dentem pro dente non fomes, sed »limes furoris est.«

Deinde, concupiscentiam a veteri lege damnari constat ex cap. XX. et ex Apostolo ad Romanos VII. Repudium vero permissum fuit ob Iudaeorum duritiam: hinc Augustinus adnotat (11), non haberi in Mosis lege, »qui voluerit dimittere uxorem, dimittat,« sed volentibus eam dimittere indixit Moses dari libellum repudii, »vt »animus praeceps libelli conscriptione refractus absisteret;« hoc est, cogitare posset quam graue esset nuptiam dimittere.

Item, iuramentum diuini numinis obstestatione factum seruandum esse

(9) Lib. XIX. cont. Faust. cap. 24. (11) Cap. 16. eiusdem Libri.

(10) Ibidem cap. 26.

esse iure lex Mosis praescribit: inde tamen inferre, non tenere reliqua iuramenta traditio erat Pharisaeorum, reuera derestanda. Addendum ex Augustini obseruatione (12), iuramenta ipsorum Manichaeorum Pharisaeis longe esse iniquiora: iurabant enim saepissime per paraclitum, non illum quem Christus misit, sed per illum ipsum *insanifusorem*, sic ab insania dictum, quem illi admittebant.

Tandem, Iudaeorum promissiones ipsis erant argumentum seruiendi Domino bonorum omnium largitori, nobis autem documentum sunt expectandi meliorem substantiam.

Ad sextum dicendum, veterem legem multorum crimina referre tantum, non ea laudare: nos vero, non hominum scelera, sed Scripturarum sanctitatem defendere.

Deinde responderi posset: plurima ex his, quae Manichaei obiectant, immerito reprehendi; potissimum quum promissiones, figurae Sacramentorum illa sint; vt abunde scripturae sacrae interpretes demonstrant.

Septimum sic ex Augustino soluimus (13): »proindeque paulo post dicit idem Apostolus: itaque lex quidem sancta, et mandatum iustum, et sanctum, et bonum. Sed ne dicas, quia de alio »mandato dicat, vt ostendat quia de illo dicit, de quo paulo ante »dixerit, lex subintravit, vt abundaret delictum, statim sibi opposuit quaestionem, quod ergo bonum, mihi factum est mors? Absit, sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem: erat enim peccatum, sed non apparebat peccatum: »data est lex superbo, fecit contra legem, et apparuit peccatum, »quod erat, sed non apparebat.« Ergo iuxta Apostolum idem est delictum subintrare, et abundare per legem, ac cognosci, redargui, puniri. Conferas Apostoli verba cum aliis ad Rom. III.

Atque huius interpretationis haec est verissima ratio, quod in sacris litteris verba, quae significant esse, et facere, saepissime Hebraica phrasi pro rei cognitione ponuntur. Ita intelligendum illud Psalm. I. 2: »vt iustificeris in sermonibus tuis:« et illud ad Corinth. VII. »gloriatio nostra, quae fuit ad Titum, veritas facta est.« Quod vero addit Paullus cap. VIII. laudatae epistolae, scilicet, »prius testamentum culpa non vacasse,« hunc habet sensum, quod Hebraei non permanserunt in illo, et Dominus neglexit eos, vt ibidem additur. Qua responsione et soluitur Ezechielis testimonium cap.

(12) Cap. 22.

(13) Cap. 2.

cap. xx. dicentis, »dedi eis praecepta non bona: « nam vt Augustinus scribit (14): »forte propterea non dixit mala, sed tantum non »bona, id est non talia, vt illis homines boni fiant. «

Octauum argumentum Augustinus contra Faustum instaurat, ac retorquet: (15) enim vero Apostolus ad Rom. I. de Euangelio ait, »quod ante promisserat per Prophetas suos in scripturis sanctis; « et ipse Dominus Lucae xxiii. »necesse est, inquit, impleri omnia, »quae scripta sunt in lege Moysi, et Prophetis, et Psalmis de me; « et Ioannis v: »si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de »mo enim ille scripsit. « Vbi ergo Christus ait propria opera testimonium de seipso perhibere, non excludit legis veteris testimonium.

In capite autem Ioannis viii. recte Christus proprium commendat testimonium: etenim dixerat antea se esse lucem mundi; est autem verum testimonium luminis, siue sese ostendat, siue alia; quia sine lumine non potes videre lumen, et sine lumine non potes videre quodlibet aliud, quod non est lumen. Deinde, quia dicens, »scio unde veni, et quo vado, Patrem, qui Prophetarum ora adaperuit, intelligi volebat. Consulatur Augustinus (16).

A P P E N D I X.

Deum per Mosem tria legum genera promulgasse, in transcurso licet, constituendum erat: accipiens itaque Hebraeorum Republica legem scriptam, leges accepit morales, seu naturales, politicas, seu iudiciales, aut ciuiles, et caeremoniales, seu canonicas, et ecclesiasticas. Ex his praecepta moralia ipsissima naturalia esse, Decalogum legentibus patet: sunt enim praecipua capita iuris naturae, quae aut Deum, aut nos ipsos, aut alios spectant. Quae autem spectant Deum officia in prima tabula continentur, nempe vt vnus colatur Deus, vt eius nomen cum falsitate non usurpetur, vt sabbata sanctificentur; quae officia nos, aliosque spectant in secunda tabula sunt locata.

Verum illud controuertitur: quot videlicet in prima tabula, quot in secunda fuerint scripta? Et in hac controuersia Augustinus est, qui docuit (17) tria in priore, septemque in posteriore esse reponenda. At Origenes, et Iosephus quatuor in prima, sex in posteriore locant. In priore: I. »non habebis Deos alienos coram te. «

(14) Epist. xix. num. 12.

(15) Lib. xii. cap. 2. et 3.

(16) Tractatu xxxv. in Ioan.

(17) Quaest. Lxvii. in Exod.

II: »non facies sculptilia. « III: »non assumes nomen Dei in vanum. « IIII: »sabbatum sanctificabis. « In posteriore I: »honorata Patrem; et Matrem. « II: »non occides. « III: »non moechaberis. « IIII: »non furtum facies. « V: »non loqueris falsum testimonium. « VI: »non concupisces. « Ita Iosephus in libris antiquitatum Iudaicarum, (18) et Origenes in Homiliis. (19) Tamen inualuit iam pridem opinio prima, et vsu totius Ecclesiae confirmata est. Totum in eo versatur discrimen, quod prior postrema duo praecepta diuidit; non diuidit primum; posterior vero diuidit primum, non vltima duo.

De huiusmodi autem praeceptis haec S. Thomas tradit. (20) »Quum moralia praecepta sint de his, quae pertinent ad bonos »mores; haec autem sint, quae rationi conueniunt, omne autem rationis humanae iudicium aliquoties a naturali ratione deriuatur; »necesse est, quod omnia praecepta moralia pertineant ad legem naturae, sed diuersimode. Quaedam enim sunt, quae statim per se ratio »naturalis cuiuslibet hominis diiudicat esse facienda, vel non facienda; sicut, »honora patrem tuum, et matrem; et non occides; »non furtum facies, et huiusmodi sunt de lege naturae; quaedam »vero sunt, quae subtiliori consideratione rationis a sapientibus indican- »dicantur esse obseruanda, et ista sic sunt de lege naturae, vt tamen indigeant disciplina, qua minores a sapientioribus instruantur, sicut illud, »coram cano capite consurge, et honora personam senis, et alia huiusmodi: quaedam vero sunt ad quae iudicanda ratio humana indiget instructione diuina, per quam erudimur de diuinis; sicut est illud, »non facies tibi sculptilia, neque omnem similitudinem; non assumes nomen Dei tui in vanum.

Quoad leges attinet caeremoniales ad quatuor classes eas Naturalis Alexander refert: (21) nempe sacrificia, sacramenta, sacra, et obseruantias. Sacrificia varia erant, sed omnia oblatione animalium, aut fructuum continebantur. Sacramenta erant symbola, seu signa rerum sacrarum, qualis agnus paschalis, et circumcisio. Sacra vocabantur functiones, quae in sacrificiis adhibebantur, et quas nos caeremonias appellamus. Obseruantiae demum erant quaedam religiosae consuetudines.

Prae-

(18) Lib. iii. cap. 4.

(19) Hom. viii. in Exod.

(20) Prim. Sec. q. c. art. 1.

(21) In iv. mundi aetate, artic. 1.

prop. 1.

Præclare id explicat S. Thomas, ubi scribit: (22) »caeremonialia praecepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidem cultu considerari possunt et ipse cultus, et colentes, et instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificiis, quae in Dei reuerentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad *Sacra*, sicut est tabernaculum, et vasa, et alia huiusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt considerari: scilicet eorum institutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam consecrationem, vel populi, vel ministrorum; et ad hoc pertinent *Sacramenta*: et iterum eorum singularis conuersatio, per quam distinguuntur ab his, qui Deum non colunt; et ad hoc pertinent *observantiae*, puta in cibis, et vestimentis, et aliis huiusmodi.

Caeremoniarum vero Iudaicarum infinitus prope est numerus. Quum autem Deum auctorem habeant, illae saltem, quae in libris sacris sunt praescriptae, praesertim in Leuitico, dubitari minime potest, quin ex solidis rationibus statutae sint. Quicumque ergo negant vllas fuisse caeremoniarum illarum rationes, ii negare quoque debent a Deo institutas fuisse.

Sunt qui putant Deum caeremonias illas ea tantum ratione instituisse, vt suam autocratiam, seu summum imperium in Hebraeorum gentem ostenderet. Nos autem non negamus Deum in legibus, quas hominibus promulgat, simul suam autocratiam ostendere; sed negamus hanc solum rationem Deum in suis legibus promulgandis spectare: quippe leges omnes ad nostram vtilitatem fert, vt nempe sint lumen, quo rectius in ciuitate, et religione viuamus. Nec enim Deus instar Tyrannorum est, qui bonum suum tantum spectat; quin imo quum nihil egeat eorum, quae facta sunt, nullam suam vtilitatem legibus aucupari vult: ergo dicamus oportet non sine summis rationibus, vel Hebraicae communitatis, vel Religionis leges illas latas fuisse.

Neque contra haec faciunt, quae solent opponi, scilicet: Dominus ipse Ezechielis xx. ait: »Dedi eis (videlicet Hebraeis) »praecepta non bona (hoc est caeremonias) et iudicia, (hoc est »leges iudiciales) in quibus non viuunt. Paulus quoque ad Ephes. »ii. scribit: Ipse enim (Christus) est pax nostra . . . legem mandatorum veteris foederis decretis (Euangelii) euacuans. Item, ipsi Apostoli, dum vocant praecepta nouae legis rationalia, simul indicant veterem illam legem sine ratione fuisse reuera. Addunt:

(22) I. II. q. 101. art. 4.

quaenam ratio fingi potest cur Deus veterit vestem ex lana, et lino contextam; veterit serere diuersa semina, et mixta, aliaque similia? Quanam deinde ratio esse potuit quaedam animalia declarandi immunda, alia vero munda?

Leuia enim haec omnia sunt, et primum hoc pacto soluitur: tametsi ignota nobis ratio sit quarundam caeremoniarum, non idcirco nullam esse dicere debemus, nisi mentem nostram mensuram operationum Dei statuere velimus. Praeterea, non est statuenda ratio vna eademque ritualium Hebraeorum legum: aliae enim datae sunt, vt populus durae ceruicis minutis hisce praeceptis flecteretur ad obedientiam; aliae vt pederentim a consuetudine Gentilium abstraherentur. Multae insuper aliae rationes desumtae erant a circumstantiis temporis, locorum, personarum, morum, quae nunc, deleta iam Hebraeorum Republica, penitus ignoramus.

Locus Ezechielis ita intelligendus est, vt vita non habeatur ex obseruatione caeremoniarum, sed praeceptorum moralium, in quorum comparatione leges caeremoniales non bonae dicuntur. Ita Natalis Alexander. Sed reuera sensus literalis hic est: dedi eis praecepta cum comminatione mortis, quae quum Hebraei non obseruent propter duritiam cordis, in iis non viuunt; id est, ea praecepta, occasione accepta, vt Paullus loquitur, mortem gignunt; et loquitur Ezechiel de morte temporali. Iam vero, quum Apostoli praecepta haec vocent *non bona*, aut *irrationalia*, id intelligunt, veterem omnem legem vmbra fuisse sine corpore: itaque vocant etiam sacramenta illa *vacua*, et *egena*.

Illud modo stabilendum sequitur: praescripserint Deus caeremonias, an ab Hebraeis Gentilium in morem usurpatas permiserit? Qua in re Ioannes Spencerus, (24) Ioannes Marshamus, (25) aliique existimant, maiorem partem caeremoniarum illarum ab Hebraeis ex more Gentium usurpatas Deum permisisse, quum vt Genti Iudaicae effraenis indolis aliquid indulgeret, tum vt maiora mala vitaret. Auctores isti hunc in modum ratiocinantur: constat iam Hebraeos inter Aegyptios diu versatos: ibi enim nati, ibi educati erant ii, quos Moses eduxit. Aegyptiorum quoque Diis seruiant, vt testis est Iosue. (26) Dubitari ergo nequit, quin supersticiosos Aegyptiorum mores induerint; Aegyptii autem om-

Tom. III.

Hh

nium

(24) In libris de Legibus Hebraeorum ritualibus.

(25) In Can. Chronolog. (26) Cap. 24.

nium mortalium superstitiosissimi fuerunt, vt ex Herodoto, Diodoro Siculo, Plutarcho, Iamblico discimus: Iudaeorum ergo mores non potuerunt meliores esse.

Iam quum Deus vellet sibi ex Iudaeis peculiarem Rempubicam facere, non potuit repente Iudaeos ad nouum vitae genus conuertere, nisi eorum simul naturas immutando, quod Deus facere non solet: ergo oportuit, vt in plurimis Hebraeorum indoli se accommodaret, permitteretque eis caeremonias Gentilium nonnullas, tantum caeremoniarum immutato obiecto: nempe vbi caeremoniae illae Aegyptiacae spectabant Deos falsos, conuertit ad se verum Deum.

Addunt: Christus Matth. xix. aperte dicit, multa Hebraeis permissa ob duritiam cordis. Quid quod ipsa rituum Mosaicorum et Hebraeorum similitudo (pergit Spencerus) cum Aegyptiis hoc ipsum ostendere videtur? Nam ritus illos Aegyptios potius ab Hebraeis, quam Hebraeos ab Aegyptiis accepisse simile vero non est. Sane ad sacrificia quod attinet, plurimi Scripturarum, et Patrum loci docent, ea Deum non instituisse, nisi vt Iudaeos his assuetos auerteret a cultu aliorum Numinum. Legatur Calmet. (27)

Hanc tamen Spenceri sententiam magno adparatu, ac pompa refellit Natalis Alexander, (28) cuius sunt praecipua argumenta. i. Deut. xii. inquit Deus: »caue ne imiteris eas (gentes nempe idololatras) postquam te fuerint introeunte subuersae, et requiras caeremonias earum, dicens, sicut coluerunt Gentes illae Deos suos, ita et ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Qui igitur Deus indulisset Hebraeis caeremonias Aegyptiorum, quum seuerè prohibuerit idolatras imitari?

II: Leges caeremoniales eo consilio Israelitis Deus dedit, vt earum obseruantia, veluti pariete quodam intermedio, a Gentium communione, et moribus separaret; quod magna consensione Patres tradidere: permittere ergo non potuit Idololatrarum caeremonias.

III: Sic de Iudaeis scribit Tacitus: (29) »Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus, contrariosque ceteris mortalibus indidit. Profana illis omnia, quae apud nos sacra: rursus concessa apud illos, quae nobis incesta.« Ergo Taciti ipsius auctoritate opinio Spenceri refellitur. Qui plura desiderat, consulat Natalem Alexandrum. (30) CA-

(27) In Proleg. in Leuit.

(28) Vbi supra, Diss. III. prop. 3.

(29) Lib. v. Historiar.

(30) Vbi supra.

CAPVT VIII.

De legislatrice humana facultate, eiusque vi.

Inest Regibus ac Principibus legislatiua facultas: inest quoque Ecclesiae Praelatis.

Qui iustus imperantium legibus resistit, Dei ordinationi resistit.

Priorem propositionem; qua parte adserit, summos imperantes, facultatem habere leges condendi, Scripturarum testimoniis sic demonstramus: facultatem hanc Christus ipse, eiusque Apostoli agnouerunt, et ei obtemperare praeceperunt. Enim Christus Dominus interrogatus, an liceret tributum dare Caesari, respondit Lucae xx: »Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari.« Id ipsum exequutus ipse est, dum soluit didrachma census, Matth. xvii. Item Paulus in suis Epistolis totus est in obedientia Regibus, et Principibus suadenda, etiam ethnicis. Scribit siquidem ad Roman. xiii. »Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi a Deo: quae autem sunt a Deo, ordinatae sunt.« Et versu v: »Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal.«

Similiter ad Titum scribens, ait cap. iii. »Admone illos, Principibus et Potestatibus subditos esse, dicto obedire« ceter. Et Apostolus Petrus Epist. i: »Subiecti, inquit, igitur estote omni humanae creaturae propter Deum; siue Regi, quasi praecellenti, siue Ducibus, tanquam a Deo missis ad vindictam malefactorum... Quia sic est voluntas Dei, vt bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.«

Scripturis consonant Patres. Ex his Policarpus ait: (1) »Tibi quidem rationem reddere non me piget: praeceptum enim nobis est, vt Magistratibus, et Potestatibus a Deo constitutis honorem debitum exhibeamus, qui nobis ipsis nihil noceat.« Iustinus inquit: (2) »Vectigalia sane, et collationes, eis qui a vobis sunt

Hh 2

or-

(1) Apud Euseb. lib. III. Hist. Eccl. (2) In Apolog. II. pro Christianis. cap. 15.

ordinari exactoribus, prae omnibus vbique inferre contendimus. « Tertullianus (3) exprobat Gentilibus, quod in Christianis perseque-
rentur eos, qui pro salute Imperatorum expansis manibus Deum
verum exorabant. Ast quid Patres memoremus? Plinius ipse ad
Traianum scribens significauit, nihil se inuenisse in Christianis, quod
in culpam illis posset verti de non seruatis legibus ac edictis Im-
peratorum, excepta religione.

Alteram propositionis partem, quae de Ecclesiae Principibus
loquitur, multiplici Scripturarum testimoniis probamus. Legimus
apud Lucam cap. x: « Qui vos audit, me audit; et qui vos sper-
nit, me spernit. « Matth. etiam xviii. dicitur: « Si Ecclesiam non
audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus. « Et Actorum xx:
« Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. « Item ad
Rom. xiii: « Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. «

Apertius autem haec Praelatorum Ecclesiae potestas traditur ab
Apostolo in I. ad Corinth. Epistola scribente: « Quid vultis? in virga ve-
niam ad vos, an in caritate, et spiritu mansuetudinis? « Et ii. Corinth.
13. « Haec absens scribo, vt non praesens durius agam secundum
potestatem, quam Dominus mihi dedit. « Qua potestate frequen-
ter Paullus vsus est: primo, quum Corinthium incestuosum excom-
municauit; secundo, quando reprehendit Corinthios, quod iudicio
contenderent apud infideles; tertio, quando Himenaeum, et Ale-
xandrum propter haeresim tradidit satanae; quarto, quando Thes-
salonicensibus scripsit Epist. 11. cap. 3. « si quis non obedit verbo
nostro per epistolam, hunc notate, et non commisceamini cum
illo, vt confundatur. «

Propositionis autem secundae veritas limpidissimis verbis a Paul-
lo traditur Rom. xiii. vbi dicit: « qui resistit potestati, Dei ordi-
nationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem ac-
quirunt. « Et infra: « Ideo necessitate subditi estote, non solum
propter iram, sed etiam propter conscientiam. « Expressius vero
Christus Dominus hanc veritatem docuit apud Lucam cap. x. di-
cens: « qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, sper-
nit eum, qui misit me. «

Accedit S. Thomae auctoritas docentis: (4) « leges positae hu-
manitas vel sunt iustae, vel iniustae. Si quidem iustae sint, ha-
bent vim obligandi in foro conscientiae a lege aeterna, a qua de-

(3) In Apolog. cap. 3.

(4) Prim. Sec. q. xcvi. art. 4.

riuantur, secundum illud Proverb. viii. Per me reges regnant, et
legum conditores iusta decernunt. Dicuntur autem leges iustae
et ex fine, quando scilicet ordinantur ad bonum commune; et ex
auctore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis;
et ex forma, quando scilicet secundum aequalitatem proportionis
imponuntur subditis onera in ordine ad bonum commune. «

Atque rationem reddens subiungit: « Quum enim vnus homo
sit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipsum quod est, et quod
habet, est multitudinis, sicut et quaelibet pars id quod est, est to-
tius: vnde et natura aliquod detrimentum aufert parti, vt sal-
uet totum. Et secundum hoc leges huiusmodi onera proportiona-
biliter inferentes, iustae sunt, et obligant in foro conscientiae, et
sunt leges legales. «

COROLLARIUM.

Hinc inferitur, quale sit ferendum iudicium illorum sententiae
(aptius dicerem dementiae) qui palam producere non erubere,
posse subditos sui Principis legibus ac praeceptis non obtempera-
re, imo et eius vitae insidiari, quotiescumque regiminis forma so-
cietati fuerit perniciosa, seu Princeps in Tyrannum degenerarit. Proh!
hominum inuerecundam frontem! negat id fieri posse Grotius, (5)
cuius haec est ratio praecipua: quod quum cuique liceat se in ser-
uitutem alicui dare, si populus semel in seruitutem summae ali-
cuius potestatis se dedit, vt seruiat necesse est, ni aduersus da-
tam fidem velit agere. Praeterea, summi imperantes superiorem in
terris habent neminem: iudicari ergo a populo nequeunt.

At Grotio se opponit Ioh. Fridericus Gronouius, (6) scribens,
quod quum summi imperantis electio pro ciuium custodia et tutela
facta sit, si in populi perniciem vergat, ciues, qui naturae iure
se et societatem tueri debent, possunt illum deponere, mutare,
atque punire. Hanc tamen Gronouii doctrinam Puffendorffius (7) cau-
te suscipiendam docet; propterea quod nouandi cupidus, vel pri-
uati affectus populum decipere possunt. Sane, quis ignorat Iouem
nec pluuium, nec serenum omnibus aequae placere? Insuper ob-
seruat rectissime; toleranda etiam Principum vitia, eorundem dein
legibus obtemperandum, tametsi durissimis; pensandaque vel cum

(5) Lib. 1. cap. 3. §. 8.

(6) In Notis in Grotii locum.

(7) Lib. vii. de Iure naturae, et Gen-
tium, cap. 8.

commodo, et vtilitate, vel cum malis maioribus, quae ex regimīnis mutatione prouenire solent. Egregie in idipsum Tacitus: (8) »Ferenda Regum ingenia, neque vsui esse crebras mutationes.«

CAPVT VIII.

Haeticorum conatus prodit et frangit.

Iuxta Christi Domini Natiuitatis tempora quidam Iudas Galilaeus, de quo mentio in actibus Apostolorum fit, diciturque quod auertit populum post se, hinc inde spargere caepit non esse Principibus parendum, neque eorum legibus obediendum, sed Deo soli. De hoc Hieronymus ait: (1) »Iudas Galilaeus, qui inter cetera hoc quasi probabile proferebat ex lege, nullum debere Dominum, nisi solum Deum vocari; et eos, qui ad Templum decimas deferrent, Caesari tributa non reddere. Quae haeresis in tantum creuerat, vt etiam Pharisaeorum, et multam partem populi conturbaret.«

Lutherus posthac fideles ab omni lege absolutos declarat, et sola fidei lege teneri pronuntiat. Hinc scribit: (2) »Nullo opere, nulla lege, homini Christiano opus est; quum per fidem sit liber ab omni lege.« Et in Epistolam ad Galatas scribens (3), post multa concludit, nullam legem Christianis, siue ab hominibus, siue ab Angelis imponi posse, nisi quantum ipsi velint. A Luthe- ro non longe Caluinus abest, (4) vbi adfirmat, »Deum esse vnicum legislatorem: non licere hominibus id honoris sumere.« His consentiunt Waldenses, et Anabaptistae.

Haec autem in sui erroris patrocinium congerunt argumenta. I: Deus prohibuit quidquam ad sua praecepta addere, et in veteri, et in nouo Testamento. Legitur enim Deuter. iv. »Non additis ad verbum, quod vobis loquor.« Et cap. xii. »Quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas.« Item Matth. xxviii. »Docentes eos seruare omnia, quaecumque mandauī vobis.« Vbi Christus non dixit Apostolis, vt docerent seruare praecepta sua, sed Christi.

II:

(8) Lib. xii. Annalium.

(1) In cap. iiii. Epist. ad Titum.

(2) De Libert. Christ.

(3) Cap. 4.

(4) Lib. iiii. Institut. cap. 10.

II: Christus saepe damnat humana praecepta. Sic Marci vii. ait: »In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, et praecepta hominum.« Et Matth. xxiii. Phariseos reprehendit, quod »alligant onera graua et importabilia, et imponunt in humeros hominum,« id est, quod imponent praecepta graua.

III: Christus abrogauit leges Mosaicas, quia multas, et difficiles, dicens Matth. ii. »Iugum enim meum suauē est:« at Pontificiis legibus admisis, quae multo plures sunt et difficiliōres, iugum Christi grauius fieret iugo legis: ergo. Hoc vero argumentum confirmat Augustinus, qui conqueritur, (5) tolerabiliorem fuisse Iudaeorum conditionem, quam modo Christianorum, quoniam Iudaei, etsi plurima haberent praecepta, tamen diuina erant: at Christiani, et plura habent quam Iudaei, et illa humana.

III: Christus Apostolos alloquens Lucae xii. inquit: »Reges gentium dominantur eorum . . . vos autem non sic.« Et i. ad Corinth. dicitur: »pretio emti estis, nolite fieri serui hominum.« Nulla igitur apud fideles dominatio, nulla legislatiua potestas est.

V: obuium constansque in Scripturis est, Christianos ab omni lege esse liberos. Dicitur enim Ioh. i. »Lex per Moysen data est, gratia, et veritas per Iesum Christum facta est.« Apostolos quoque scribit Rom. vi. »Non estis sub lege, sed sub gratia.« Et ad Galat. v. »Si spiritu ducimini, non estis sub lege.« Alia item leguntur his similia.

VI: Humanas leges non obligare in conscientia multa ostendunt; nam potestas politica est mere temporalis, cui nihil cum conscientia commune: finis item humanarum legum non conscientiae pax, sed pax aeterna est: neque humanus Princeps de internis, sed tantum de externis iudicium ferre valet; vt enim S. Thomas docet: (6) »de his potest homo legem facere, de quibus potest iudicare: iudicium autem hominis esse non potest de interioribus actibus, qui latent, sed solum de exterioribus motibus, qui apparent.« Accedit, quod Ecclesia punire nequaquam potest ac- tus mere internos, consequenterque nec praecipere.

Praeterea: ciuilibus legibus additae sunt poenae, vel corporeae, vel pecuniariae: ergo si etiam sub peccato nos obligant ad poenam aeternam, duplici poena, scilicet aeterna, et temporali, vni- ca legis transgressio punietur, quod iniustum sane est. Postremo quum

(r) Epist. lv. ad Ianuar.

(6) Prim. Sec. q. xci. art. 4.

quam peccatum sit actio ob quam in Dei indignationem et poenam aeternam peccator venit, debet esse aduersus legem Dei, non hominum; Deus enim tantum poenam aeternam comminari potest, non vero homines.

Atque hoc intelligunt quoque de legibus ecclesiasticis; quas conscientiam non obligare contendunt, quod Deus tantum conscientiae imperare possit. Laudantque illud Stephani Regis Poloniae dictum. „Ego sum Rex hominum, non conscientiarum. Haec tria „Deus solius suae potestatis esse voluit: ex nihilo aliquid creare, „futura praedicare, et conscientis dominari. Haec obiciunt. (7)

Quibus hoc ordine respondemus. Ad primum: Deum in Deuteronomio loqui de praecipis caeremonialibus et iudicialibus a se datis; et prohibere Iudaeis, ne aliquid addant, ex ritu scilicet, Gentilium, quibuscum in Aegypto vixerant, et deinceps in Palaestina erant victuri. Et hoc quidem ex cap. xii. eiusdem libri constat, vbi postquam Deus Iudaeis praeceperat, ne in sacrificiis Gentes imitarentur, nec caeremonias eorum requirerent, dicentes: „Si „cur coluerunt Gentes israe Deos suos, ita et ego colam: „maxime offerendo filios et filias, comburentes igni; sed ea tantum offerrent, eoque ritu, quo ipse praescripserat; mox subiungit: „Hoc „tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.“

Ex quibus patet, quam inepta sit Aduersariorum illatio: Deus prohibuit Iudaeis ne imitarentur Gentiles in caeremoniis, et sacrificiis: ergo prohibuit Ecclesiae Praelatis leges ferre, quibus id quod Christus praecipit, exactius obseruetur, et quibus maius Ecclesiae bonum promoueatur. Alioquin, nec Apostoli in Concilio Hierosolymitano potuissent legem condere de abstinentia a suffocato et sanguine; nec Paullus statuere, quae in scriptis suis statuit.

Quod vero additur ex Matth. xxviii. pro nostra sententia facit: primo enim, Christus Apostolis praecepit, vt docerent quaecumque ipse mandauit; sed mandauit, vt etiam praecepta Ecclesiae obseruentur; ait enim Matth. xviii. „Si Ecclesiam non audierit, sit tibi „sicut Ethnicus et Publicanus“; et Lucae x. „Qui vos spernit, me „spernit,“ ceter. Secundo: si Apostoli Gentiles docere debebant seruare omnia Dei mandata, igitur dicunt mandata Dei esse impossibilia? an putant seruari debere, quae seruare impossibile est?

Ad secundum dicendum: Christum Dominum laudatis locis, Pha-

(7) Apud Limborchium in Theolog. Christ. lib. v. cap. 63. §. 25.

Pharisaeos multis de causis reprehendere. Primo, quod docerent aliqua, quae repugnarent praecipis diuinis; et hoc sensu reprehendit eos Marci vii. Secundo, quod darent aliis grauiora praecipia, quae ipsi non seruarent: ita Matth. xxii. vbi addit, „digito autem suo „nolunt ea mouere.“ Tertio, quod darent quaedam inutilia et vana, vt Marci vii. Quarto, quod haec minutiora plura facerent, quam diuina, imo, quod diuina negligerent, Matth. xv.

Addit tamen, quod aduersarii dissimulant, non solum diuina, sed etiam humana seruanda esse, licet minutiora videantur. Dicit enim Matth. xxiii. „Haec oportuit facere, et illa non omittere.“

Tertium haec habet solutionem: data propositione maiori, dicendum: abrogasse Christum Dominum mosaicas leges, praecipue, quia infirmae, et figurae legis venturae erant: sed Pontificias leges nec plures, nec grauiores esse, quam fuerint mosaicae. Haec enim erant plurimae, potissimum de oblationibus, sacrificiis, purificationibus, ciborum delectu, quae obligabant omnes, ac multo seueriores poenas infligebant. Leges autem ecclesiasticae obligantes in conscientia, generaliter vix sunt quatuor, aut quinque; nempe de seruandis festis, ieiuniis, confessione annua, et communione Paschali.

Quae vero in Iure Canonico continentur, vel leges in conscientia obligantes non sunt, sed piae quaedam constitutiones; vel non omnes, sed paucos obligant; ex. g. clericos, monachos; vel denique non tam nouae leges, quam explicationes diuinae legis. Nam haec nos obligat, vt quandoque ieiunemus, peccata confitemur, communicemus, dies festos colamus: Ecclesia autem determinat modum, ac tempus, quae facienda ista sunt.

Augustinus autem suo nobis testimonio fauet. Etenim expresse ibi approbat, nedum Dei, sed etiam Ecclesiae, et Conciliorum praecipia, atque consuetudines generaliter receptas: solum ergo ibi reiecit quosdam abusus, qui praeter communem Ecclesiae consuetudinem in quibusdam locis irrepserant.

Verba eius sunt: „Quod autem instituitur praeter consuetudinem, vt quasi obseruatio Sacramenti sit, approbare non possum. . . „Sed hoc nimis doleo, quod multa, quae in diuinis libris saluberrime praecipia sunt, minus curantur; et tam multis praesumptionibus sic plena sunt omnia, vt grauius corripatur, qui per octauas „suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia se „pellerit. Omnia itaque talia, quae neque sanctorum Scripturarum
Tom. III. li „au-

„auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcopalibus statuta inueniuntur, nec consuetudine vniuersae Ecclesiae roborata sunt, . . . „sine vlla dubitatione resecanda existimo“. Vides Augustinum, vltra Scripturarum auctoritatem, Conciliorum statuta, et Ecclesiae consuetudinem admittentem, quae Caluinus negat.

Ad quartum dicimus: Christum illis verbis solum monere discipulos, ne aliis praeesse ac dominari, siue honores ac excellentias affectent, sed potius aliis seruire exoptent: quod si aliis praeesse cogantur, non id faciant quasi dominantes, vt Reges gentium, sed quasi ministrantes; ipsum imitantes, qui quum esset eorum Dominus ac Magister, in medio eorum erat, sicut qui ministrat. Paullus autem dicit: „nolite fieri serui hominum,“ nempe, vt exponit Sanctus Thomas, (8) „postponendo seruitium Dei (culus pretio emittitur), estis) et vos humanis superstitionibus occupando.“ Verum non negat Apostolus posse Christianum alteri seruire; imo expresse id docet scribens ibidem, „seruus vocatus es? Non sis tibi curae.“ Et ad Ephes. vi: „serui obedite Dominis carnalibus,“ cetera.

Quae quinto loco obiciuntur, sic explicantur. Ideo gratia per Christum dicitur facta, lex vero per Mosem data; non quod Christus legislator non fuerit, sed quod non dederit legem, vel nos ad eam obligauerit nudam, sine vlla gratia, qualem Moses Iudaeis dederat: legem, inquam, quae iubebat, non iuuabat; minabatur, non opitulabatur; languores ostendebat, non sanabat; medicinam promittebat ac figurabat, sed non praebebat. Porro Christus dedit nobis legem, sed simul gratiam; scilicet, legem praecipientem quae facienda sunt, et subministrantem auxilia, quibus fiant.

Docet id Augustinus, vbi scribit: (9) „lex igitur data est per Mosem, facta est autem gratia per Christum, quum per eius spiritum charitate diffusa in cordibus nostris fit, vt quod lex praecipit, impleatur; quod enim per litteram iubetur, non littera, sed spiritu impletur. Vnde illud, quod scriptum est: non concupisces, per Mosem lex est, sed per Christum fit gratia, quando quod iubetur, impletur. Veritas autem iubetur, impletur. Veritas autem facta est per Christum propter illa, quae in prophetia legis sunt promissa, quia Christo eminent reddita.“ Habet similia S. Thomas, (10)

Ad

(8) Ibi lect. 1111.

cap. 3.

(9) Lib. II. cont. aduers. Leg. et Proph.

(10) In cap. I. Ioan. lect. 10.

Ad ea quae addita sunt, cum eodem Augustino dicendum: (11) aliud esse hominem esse sub lege, et aliud esse in lege: „iusto (inquit ille) non est lex posita, vt dicit Apostolus; sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agitur: ille ergo liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex, quae scribitur, et imponitur seruienti: aliud lex, quae mente concipitur ab eo, qui non indiget litteris.“ Itaque Iudaei erant sub lege, quia tamquam serui subiecti erant poenis et terroribus legalibus: nos sumus in lege, quia tamquam filii ex amore et charitate viuimus secundum legem.

Hoc sensu Paullus 1. ad Corinth. negat se esse sub lege, et affirmat se esse in lege. Et Augustinus ipse (12) illud Pauli exponens: „non estis sub lege, sed sub gratia“, habet: „non sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quae id, quod lex iubet, faciens nos amare, potest liberis imperare.“ Item ipse Augustinus inquit: (13) „Si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege; vique lege, quae timorem incutit, non tribuit charitatem.“

Sextum argumentum, etsi ex multis compactum, non multum habet firmitudinis. Principio enim, licet temporalis potestas politica sit ratione obiecti, quatenus nempe rem, seu actionem temporalem praecipit; non ita ratione obligationis: sic enim dici potest spiritualis, quia obligat conscientiam. Deus etenim vult, vt etiam in actionibus externis, et temporalibus publicae potestati obediamus: vnde ei obedire tenemur. Deinde: esto ciuiliu legum finis pax aeterna sit, in conscientia tenemur eas seruare leges, quibus Deo volente, ea curatur.

Similiter, licet humanus Princeps tantum de externis iudicet, tenemur ei obtemperare in conscientia: quia iudicium, et cognitio aeternae praecipi requiritur quidem ad vim coactiuam, quae posita est in poenis, quibus in praeuaticatores animaduertitur; vt enim praeuaticatores puniantur, necessum est, vt de praeuaticatione conuincantur; sed ea cognitio ad vim directiuam non requiritur: nam posunt humanis legibus imperari, quae, an postea a subditis fiant, vel non fiant, ignorentur. Neque inde sequitur, quod humanum praecceptum de eis non fiat: licet enim eorum praeuaticatio, quia homi-

Il 2

mi

(11) Enarrat. in Psal. 1.

(12) Lib. de nat. et grat. cap. 17.

(13) Lib. de contin. cap. 3.

mini ignota, ab homine non puniatur; punitur tamen a Deo, apud quem rei directe constituuntur.

At S. Thomas laudato loco loquitur de humana lege secundum vim coactiuam: quum enim actus interni hominis lateant, non potest humana lex de iis iudicare, ac ferre sententiam; et ideo oportuit, vt superueniret lex diuina: non tamen loquitur de lege humana secundum vim directiuam. Nam esto legis humanae materia actus externus sit, quia tamen est actus externus, vt humanus, qui vt talis actum internum includit, vt debite fiat; ideo praecipiendo actum externum praecipere etiam potest actum internum.

Ast pro huius doctrinae pleniore capto adnotandum, multipliciter actus internos posse ad externos comparari. Primo quidem, tamquam habentes necessariam connexionem cum actibus externis in esse moris; sicut attentio mentalis cum recitatione diuini officii; et ideo Ecclesia praecipiens externam recitationem, praecipit quoque internam attentionem.

Secundo, actus interni se habere possunt per modum dispositionis ad externum debite obeundum; sicut interior peccati detestatio ad debite confitendum: atque hac ratione statuit Ecclesia externam confessionem absque interna illa dispositione peractam, nullam esse; neque ea annuae confessionis praeepto fieri satis, vt declarauit Alexander VII.

Tertio, ex actibus internis alii se habere possunt per modum finis respectu externorum, qui praecipiuntur; et hos humanis legibus subici nemo negauerit: enim quum Ecclesia praecipit ieiunium, vt inter Christianos Principes pacem a Deo obtineat, praecipit actum externum cum illa intentione.

Quarto, alii morum actus sunt, qui per actus externos manifestantur, vt blasphemia; et hi actus legibus Ecclesiae subiiciuntur, non solum quoad vim directiuam, sed et coactiuam: vnde in eos poenis canonicis animaduertit Martinus V. in concilio Constantiensi; (14) et Inquisitoribus praescripsit, vt suspectos de haeresi interrogans an pro defunctis Ioan. Wicleffo, Ioan. Hus, et Hieronymo de Praga preces fuderint, et an eis honorem viris sanctis exhiberi solitum exhibuerit.

Quinto tandem actus interni sunt, qui cum externis nullam habent connexionem, nec sunt disponentes ad actus externos, nec per eos manifestantur, nec sunt finis eorum; et hos etiam posse esse

materiam humanae legis Tridentinum Concilium declarat his verbis: (15), districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter crederi, etc.

Ad id autem, quod e vestigio huic argumento superadditum fuit, haec est responsio: fatemur leges humanas et ecclesiasticas se iunctas a legibus diuinis non posse conscientias obligare, quandoquidem verissimum est, quod conscientis Deus tantum dominetur; sed quum Deus velit conseruationem Religionis, et societatum; leges vero ecclesiasticae ad Religionem conseruandam, ciuiles ad societatem edantur; qui leges aut ecclesiasticas, aut ciuiles transgrediuntur, hi obedientiam Deo debitam violant, seu Dei ordinationi resistunt, vt Paullina phrasi vramur: ergo iniustum non est, si puniatur ab hominibus poena temporalis, a Deo poena aeterna, quum Dei, et hominum leges violet.

CAPVT X.

De lege noua, seu euangelica disputat.

Instituit Christus legem nouam; quae ad saeculi vsque consummationem duratura est.

Huius legis praeepta ab iis, qui ex Dei gratia operantur, seruari possunt: neque Christus ab eorum obseruatione nos liberauit.

Veritatem prioris adsertionis vtriusque Testamenti Scripturae docent. Dicitur enim Hieremiae xxxi: » egressi veniunt, dicit Dominus; et feriam domum Israel, et domum Iuda foedus nouum. . . » Dabo legem meam in visceribus eorum, etc. Quae quidem verba Paullus ad Hebraeos viii. de Christo, eiusque foedere, ac lege interpretatur. Item, Isaias i. r. legitur: » de Sion exhibet lex, et verbum Domini de Hierusalem; » quibus Messias dicitur non solum saluator, sed etiam legifer, rex, et iudex. Insuper, Ioannis xiiii: » mandata mea seruate. » Et xv: » si mandata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. » Et Matthaei xviii: » docentes eos ser-

„uare omnia, quaecumque mandaui vobis.“ Demum, Paulus 1. ad Corinth. ix: „uis, inquit, qui sine lege erant; (factus sum) tamquam sine lege essem, quum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi.“

Scripturis suffragatur ratio. Spectat siquidem ad prouidentiam, et prudentem administrationem supremi Regis leges condere, quibus et regnum pacifice ac ordinate ad debitum finem dirigatur; at Christus est supremus totius vniuersi Dominus, dominarum praecipue habens in hominum mentes et corda; quemadmodum praedixit Dauid Psal. 111. in persona Christi dicens: „ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius;“ restatusque est Angelus Lucae 1. dum Virgini Incarnationem nuntians, ait: „dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius, et regnauit in domo Iacob in aeternum.“ Si igitur, vt bene ac sapienter reueretur Sinagoga, dedit populo Israëlitico veterem legem Deus; pari titulo debuit et Christus legem statuere, vt optime Ecclesia, e gentibus congregata, reueretur.

Hinc Tridentina Synodus definit: (1) „si quis dixerit nihil praeceptum esse in Euangelio praeter fidem, cetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera; aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.“

Hanc vero legem ad vsque mundi finem duraturam fore, plurima quoque Scripturae loca euincunt. Ac primo quidem Angeli verba Lucae 1. de Christo dicentis: „regnabit in domo Iacob (id est in Ecclesia sua) in aeternum, et regni eius non erit finis.“ Quod Daniel praedixerat cap. 11. vbi statuae somnium, cuius pedes lutei vna cum statua conterendi erant a lapide absco de monte, Christi figura, Nabuchodonosori exponens, ait: „suscitabit Deus coeli regnum, quod in aeternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consummet vniuersa regna haec, et ipsum stabit in aeternum.“ Et cap. vii. loquens de filio hominis (Christo) dicit, quod antiquus dierum (nempe Deus) „dedit ei potestatem, et honorem, et regnum . . . potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum eius, quod non corrumpetur.“ Item Christus ipse Matth. xxviii. mittens Apostolos ad docendum omnes gentes, ait: „ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem saeculi.“

Nec

(1) Sess. vi. can. 19.

Nec aduersum haec facit; quod etiam de lege veteri dictum legamus eam fore aeternam, non quia perpetuo, sed quoniam semper, seu longo tempore duraturam: nam longe diuerso sensu de lege noua ac de veteri, quoad eius loquitur durationem. Non enim eam vocat aeternam tantum, sed addit, quod „regni eius non erit finis, non auferetur, non tradetur alteri.“ Sacerdotium quoque Christi aeternum dicitur cum iuramento, cuius Deum non poenitebit; seu quod in idem redit, quod non destruet Deus.

Hinc Augustinus (2) adnotans, quod de sacerdotio Aaron dicitur Exodi xxviii. quod erit „in sempiternum,“ sed non additur iuramentum, cuius Deus non poenitebit, sicut additur vbi de Christi sacerdotio sermo habetur, ait: „Ibi enim (in sacerdotio Christi secundum ordinem Melchisedech) et iuratio, et nulla Dei poenitudo, qua significetur mutatio . . . De ordine autem Aaron dictum est quidem, in *sempiternum*, vel propter tempus non praeceptum, quousque obseruaretur, vel quod res significaret aeternas, nusquam est tamen dictum de sacerdotio Aaron, quia *iuravit Dominus, et non poenitebit eum*. Et ideo dictum est in illo sacerdotio secundum ordinem Melchisedech *non poenitebit eum*, vt significaretur, quia de sacerdotio Aaron poenituit eum, id est, mutauit illud.“

Accedit in huius veritatis probationem S. Thomae solidissima ratio. Etenim eatenus quis posset conicere euangelicae legi aliam legem fore successuram, quatenus dari posset in statu viae lex alia perfectior lege euangelica: at hoc vir sapiens non valet coniectari: nam tanto vnumquodque perfectius est, quanto est vltimo fini propinquius; in quo certe quascumque alias, etiam possibiles, noua lex excedit; haec enim ceteris perfectius cum Deo fine vltimo coniungit, confert siquidem gratiam, qua anima Deo coniungitur, et si nulla egeat purgatione, recta eam ad confunctionem perfectissimam ac inseparabilem et aeternam cum Deo per beatificam visionem perducit: ergo.

Secunda veritas quoad vtramque partem expressa est in Scripturis. Pro priore enim legimus Psalm. cxviii: „viam mandatorum tuorum cucuri, quum dilatasti cor meum.“ Ezequielis xxxvi: „spiritum meum ponam in medio vestri, et faciam vt in praeceptis meis ambuletis, et iudicia mea custodiat.“ Et i. Ioannis: „haec est

(2) Quaest. cxxiii. in Exod.

est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus; et mandata eius gratia non sunt.

Accedunt eorum exempla, qui legem seruasse in Scripturis narantur. Seruauit eam Dauid iuxta illud III. Reg. 14. ubi Ieroboamo dicit Deus: »non fuisti sicut seruus meus Dauid; qui custodiuit mandata mea, et sequutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo.« Seruauerunt eam Zacharias, et Elisabeth iuxta illud Lucae 1: »erant ambo iusti ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et iustificationibus Domini sine querela: igitur mandatorum observatio non est impossibilis iis, qui operantur ex gratia Dei. Verum de hac re, agentes de gratia, diximus multa.

Posteriorem quoque propositionis partem sacrae litterae testantur. Ait enim Christus ipse Matthaei 5: »non veni soluere, sed adimplere.« Et XVIII: »si vis ad vitam ingredi, serua mandata.« Item Paulus in 1. ad Corinthios dicit, fornicarios, adulteros, ceterum regnum Dei non possessuros; quod repetit ad Ephesios 5. et ad Hebraeos XIII. scribens: »fornicatores, et adulteros iudicabit Deus.« Similiter Iacobus cap. 1. ubi de lege Christi loquens, quam legem libertatis vocat, eam statuit in obseruatione omnium mandatorum, dicens: »Quicumque autem totam legem seruauerit, offendet autem in vno, factus est omnium reus.«

Atque de particularibus praeceptis id etiam possumus demonstrare. Nam nihil aliud praesius Christus in Euangelio inculcat, quam praecepti dilectionis obseruantiam, vocans illud »maximum, et primum mandatum,« Matth. XXII. addens: »in his duobus mandatis, vniuersa lex pendet, et Prophetiae.« Imo dilectioni proximi dilectionem addidit inimici, Matth. 5. et ibidem praecepto non occidendi addidit praeceptum de non irascendo fratri suo; praecepto non peierandi, addidit praeceptum non iurandi; praecepto non moechandi, addidit praeceptum de non videnda muliere ad concupiscendum eam. Quae sane additiones cum legis dispensatione a Christo facta non possunt componi.

Praeterea, de praeceptis sacramentalibus extrare mandatum Christi sat contra Caluinistas erit demonstratum, quum de Baptismo, et Eucharistia loquentes rextus adduxerimus. Igitur de Baptismo sic legitur Ioannis III: »nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.« Quem quidem locum

Aut-

Augustinus (ne alios Patres recenseamus) de Baptismo intellexit, exposuitque passim. (3)

COROLLARIUM.

Apparet ex primae adsertionis probationibus potissima legis nouae a veteri differentia: nempe, quod noua vim habet iustificandi, nequamquam vetus. Inculcat discrimen Paulus ad Rom. I. ubi scribit: »non enim erubescit Euangelium: virtus enim Dei est in salutem omnium credenti; Iudaeo primum, et Graeco.« Docet praeterea Apostolus cap. VIII. non habuisse Mosaicam legem iustificandi virtutem, his verbis: »nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis.«

Itaque in eo vtraque lex discrepat, quod vetus mundaret quidem ab iniquatione carnis contracta ratione transgressionis; munditia quidem legali et externa; veram tamen animae iustitiam significabat quidem, et ad eam praeparabat, ut S. Thomas docet (4) at non causabat per se ipsam: contra vero noua lex veram internamque iustitiam causat, quoniam Christum habet praesentem, scilicet iustitiae et sanctitatis fontem.

Praeter hanc tamen differentiam sunt et aliae nouae legis supra veterem excellentiam indicantes. Sunt huiusmodi: quod vetus a Deo praescripta est Angelorum ministerio, Mose promulgatore; noua autem immediatum auctorem, et promulgatorem habet Iesum Christum Dei filium: vetus cum terrore in monte Sina promulgata fuit; noua euulgari caepit in die Pentecostes, quo Spiritus Sanctus in Apostolorum corda sese effundens, diuino amore repleuit: lex noua insuper veterem excedit, quod promittat eam seruantibus aeternam vitam, quibus vetus bona tantum temporalia offerebat: tandem differt lex noua a veteri, quod haec vni populo Iudaeorum data fuit, eumque solum obligabat: noua autem data est vniuerso humano generi, cui quouis tempore necessaria ad salutem fuit.

Tom. III.

Kk

CA.

(3) In Sermosibus de Verb. Dom. XI. et XIII. modo LXXI. et CCXCIII.

(4) Prim. Sec. q. c. art. 12.